

**Coimisiún na Scrúduithe Stáit
State Examinations Commission**

LEAVING CERTIFICATE EXAMINATION, 2014

BULGARIAN

HIGHER LEVEL

**Wednesday, 18 June
09:30 - 12:30**

Български език

Прочетете внимателно текста и отговорете на въпросите. Изпълнете всички задачи от трите части. Всички отговори трябва да бъдат написани на български език.

За неравенството

Американският учен Дийн Хеймър твърди, че е открил „гена на Бога“. Наличието на гена VMAT2 е свързано с действието на определени химически вещества в мозъка като серотонин и допамин, което пък влияе върху способността на индивида за духовни и мистични изживявания. Значи тъй, казах си, не само талантът да свириш на цигулка, да решаваши математически задачи или да надскочиш ръста си, но и способността за дълбоко религиозно чувство е въпрос на наследствен късмет. Това може да изглежда като ужасна несправедливост, особено ако се замислим, че пак от играта на гените зависят предразположеността ни към рака и други нелечими заболявания, към алкохолната зависимост или към насилствено поведение.

Знанието за наследствеността и биотехнологиите ще поставят все по-мъчни етични въпроси. Ние не сме равни и това е очевидно. „Природата ни създава различни, а обществото прави от различието неравенство“ (*Тахар Бен Джеллун*). И не мога да се сетя за друга добронамерена идея в историята на човечеството, която толкова да е напакостила, колкото идеята за всеобщото равенство.

От друга страна, не е трудно да се види, че идеята за равенството е възникнала като реакция на крещящи социални неправди – например по времето, характеризирано с „липсата на хляб и излишъка на пасти“ отпреди Френската революция. Оттогава думата „равенство“ е влязла в идеен пакет с много по-близките ми разбираня за свободата и братството.

В модерния свят на идеала за равенството се гледа по-прагматично: като на равни шансове, сиреч всеки трябва да има възможност да се пробва – в образованието, в кариерата и т.н. Съветът на Европа имаше преди няколко години програми за обучение и възпитание под мотото „Различни сме, но всички сме равни“ (*All different, all equal*). И това бе реакция на нетолерантността и на растящите днешни радикализми. Общественият организъм трябва да реагира на крайните дисбаланси, които го застрашават, това си е в реда на нещата.

Свободата, братството и равенството – колко универсални са тези идеали, а Санчо?

Какво по-хубаво от това? Само че точно предпоставката за еднаквите възможности е сред причините за тревожностите и други душевни злочестини на съвременния човек, за което ми отвори очите швейцарският писател и философ Ален де Ботон. Де Ботон разсъждава върху личните кризи заради разминаването между очакванията за себе си и реалността на живота. В никои други времена, казва писателят, очакванията за това какво може да направи човек през живота си не са били толкова високи. От всички страни ни повтарят, че всеки може да постигне всичко. Премахнахме кастите и създадохме система, в която всеки

може да се издигне до която и да е позиция. И това е една красива идея, която върви с духа на равенството (the spirit of equality).

Списанията и всякакви други медии ни натрапват убеждението, че ако имаш няколко бляскави идеи в областта на технологиите и гараж, можеш да наченеш нещо голямо. А последиците от тази медийна убедителност се виждат в книжарниците, където в секциите с книги за самопомощ има два вида заглавия. Едните ти казват „Ти можеш! Всичко е постижимо!“, а другите – как да се справиш с ниската самооценка и усещането за провал.

Има още една причина, продължава Де Ботон, днес да сме по-тревожни за кариерите си и за социалния си статус от когато и да било преди. И тя пак е едно добро нещо, наречено меритокрация. Политиците от ляво и от дясно са съгласни, че трябва да направим обществото си истински меритократично, основано на способностите и заслугите. Тоест ако имаш талант, енергия и умения, да можеш да стигнеш до върха. Нищо не бива да те спира. Прекрасна идея... и сериозен проблем. Защото ако вярваш, че заслужилите да бъдат на върха стигат до върха, то имплицитно приемаш, че заслужилите да са на дъното ще се озоват на дъното и ще си останат там. Кое то пък прави личния неуспех особено болезнен.

Убеждението, изградено за изминалите 400 години, че човек държи съдбата в собствените си ръце, е силно вдъхновяващо, ако се справяш добре и съкрушително – ако не се справяш. Защото хората взимат участието си твърде лично. Всеки си признава заслугата за собствения си успех. Както и отговорността за провала.

Как да си помогнем срещу огромния психологически натиск, произтичащ от предпоставката за равните възможности? Нужна е една по-добра и по-човешка философия на успеха. Да се въздържа да съдим прекалено строго неуспелите. Защото страховете ни от провал не са толкова заради загубата на доход или социален статус, а са опасения от присмеха на околните. Полезно е също да си признаем и да приемем, че е невъзможно да сме успешни във всичко – преследването на една цел или желание неизбежно ще е за сметка на постигнатото в нещо друго. Няма универсална сполука.

Равенство няма и не може да има, обаче модерната меритокрация без здравословна доза солидарност е капан, защото гладът за справедливост – природен или божествен, кой знае? – може да е силен колкото гладът за хляб и сигурност.

Велко Милоев, "За неравенството" (адаптация), "Либерален преглед", Ноември 2012

- *Велко Милоев (1956) е бивш журналист, най-дълго работил за вестниците „АБВ“ и „Континент“, а от 1996 година е консултант на свободна практика за международни организации. Работил е по различни проекти на Балканите, през последните години в Ирак, Йемен, Афганистан и Судан. Автор е на няколко книги, сред които сборникът с разкази „Където не сте били“ (2001) и публицистичните „Салата от глухарчета. Босна между две войни“ (1999) и „Балкански случки, войни и легенди“ (2007).*

Въпроси

(100 точки)

Първа част (30 /100)

1. Какво е значението на думите и на изразите в текста?
 - а) да надскочиш ръста си 1 точка
 - б) етични въпроси 1 точка
 - в) прагматично 1 точка
 - г) меритокрация 1 точка
 - д) социален статус 1 точка
2. „Ние не сме равни и това е очевидно“. Защо, според автора? 5 точки
3. Как според автора е възникнала идеята за равенството? 5 точки
4. Как се гледа в днешно време на идеала за равенството? 5 точки
5. Според автора, защо „точно предпоставката за еднаквите възможности е сред причините за тревожностите и други душевни злочестини на съвременния човек“? 5 точки
6. „Убеждението, изградено за изминалите 400 години, че човек държи съдбата в собствените си ръце, е силно вдъхновяващо, ако се справяш добре и съкрушително – ако не се справяш.“ Как обяснява този феномен авторът? Съгласни ли сте с него? 5 точки

Втора част (30/100)

„Как да си помогнем срещу огромния психологически натиск, произтичащ от предпоставката за равните възможности?“

Какви са вашите идеи по този въпрос?

(около 100 думи)

30 точки

Трета част (40/100)

Напишете съчинение (минимум 300 думи) **на една** от следните теми:

1. „Най-голямата грешка не е в това да се провалиш, а в неумението да надмогнеш неуспеха“ (Дж.Р.Р.Толкин)

или

2. „Дори да обиколим света в търсене на красотата, не я ли носим в себе си, не ще я открием.“ (Ралф Уолдо Емерсън)

40 точки